

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Dijital Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki

Meryem OKUMUŞ*
Sait Sinan ATILGAN*

Öz

Mahremiyetin tehdidi altında olduğu dijital çağda kullanıcılar, kişisel bilgilerinin nasıl kullanıldığı, paylaşıldığı, korunduğu ve bu bilgilerin yayılması üzerindeki kontrol derecesi konusunda ciddi bir mahremiyet kaygısı duymaktadır. Dijital ortamları her kullanımlarında dijital ayak izlerini bırakan bireyler hem söz konusu ortamlarda var olabilmek adına kişisel bilgilerini gönüllü olarak paylaşmakta hem de kişisel bilgilerinin kötüye kullanılması durumunda yaşayacakları olası ekonomik ve sosyal sonuçlardan da endişe duymaktadırlar. Bu durum da bireylerde mahremiyet/gizlilik paradoksu yaratmaktadır. Günümüzde dijital araçları çok iyi kullanmanın ötesinde kullanıcıların dijital ortamda etkin şekilde var olabilmeleri için gerekli olan bilişsel, sosyolojik ve duygusal becerilerini de kullanmaları gerekmektedir. Dijital okuryazarlık becerileri olarak tanımlanan bu becerilerin bireyleri ile mahremiyet kaygıları arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. İki değişken arasındaki ilişki Buchanan (2007) ve Ng (2012) tarafından geliştirilen ölçekler yardımı ile ölçülmüştür. Araştırma, nicel araştırma desenlerinden yordayıcı ilişkisel desene göre yürütülmüştür. Bu bağlamda Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler özelinde veri toplama tekniklerinden anket tekniği kullanılmış ve anket formu online ortamda öğrencilerle paylaşılmıştır. 457 öğrenci geri dönüş sağlamıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygıları arasında pozitif yönlü ve doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Mahremiyet Kaygısı, Dijital Okuryazarlık, Çevrim İçi Güven, Çevrim İçi Ödeme, E-Posta Kullanımı

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, okumus-meryem@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, sinan.atilgan@atauni.edu.tr

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 31.03.2021

Kabul Tarihi: 24.05.2021

ORCID ID: 0000-0003-2096-802X DOI: 10.37679/trta.907558

ORCID ID: 0000-0002-6173-0248

The Relation Between Digital Literacy Skills and Digital Privacy Concerns of University Students

Meryem OKUMUŞ
Sait Sinan ATILGAN

Abstract

In the digital age in which privacy is under threat, users have serious privacy concerns about how their personal information is used, shared and protected. They are also concerned about the level of control over the dissemination of that information. Individuals, who leave their digital footprints in every use of digital media, share their personal information voluntarily in order to exist in these environments. On the other hand, they are worried about the possible economic and social consequences in case of any misuse of their personal information. This situation causes a privacy paradox in individuals. Today, users should both use digital tools well and the required cognitive, sociological and emotional skills for an effective existence in the digital environment. The aim of this study is to investigate whether there is a relationship between these skills, which are defined as digital literacy skills, and privacy concerns. The relationship between the two variables was measured by using scales developed by Buchanan (2007) and Ng (2012). The research was conducted according to the predictive correlational design, one of the quantitative research designs. In order to achieve this aim, being one of the data collection techniques, survey was used. An online questionnaire form was conducted to the students taking education in Atatürk University Faculty of Communication. 457 students responded to the questionnaire. Within the scope of the research, a positive and linear correlation was found between the digital literacy skills and digital privacy concerns of the students.

Keywords: Digital Privacy Concerns, Digital Literacy, Online Trust, Online Payment, E-Mail Usage

Research Paper

Received: 31.03.2021

Accepted: 24.05.2021

1.Giriş

Günümüzde internet, hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline gelerek iş, iletişim, alışveriş ve kişisel yaşam gibi günlük faaliyetlerimizin tüm anlarına nüfuz etmiştir. İnternet üzerinden alışveriş, e-posta, forum, blog, dijital oyun, dijital bankacılık, e-ticaret, dijital öğrenme gibi sunulan çeşitli çevrim içi etkinlik türleri vardır. Bireyler internette söz konusu bu eylemleri gerçekleştirirken arkalarında dijital ayak izlerini de bırakmaktadırlar. Dolayısıyla her an, her saniye izlendikleri düşüncesi ile dijital mahremiyet kaygısı duymaya başlamaktadırlar ve bu kaygının temelinde kişisel bilgilerin paylaşılması ile bireyin ekonomik ve sosyal anlamda zarar görebileceği endişesi yatmaktadır. Kurumlar, kullanıcılar hakkında giderek daha fazla veri topladıkça ve inceledikçe bireyler de daha ihtiyatlı davranmakta ve kişisel verilerini paylaşma konusunda giderek daha isteksiz hâle gelmektedir. Öyle ki bazı kullanıcılar kişisel bilgilerinin kötüye kullanılması riskini azaltmak için kişisel bilgilerini yanlış ya da hatalı olarak paylaşma yolunu bile denemektedirler (Santhanam, 2008).

Dijital okuryazarlık, dijital bir cihazı veya yazılımı kullanma yeteneğinden daha fazlasıdır ve dijital ortamda belirli bazı becerileri içermektedir. Dijital okuryazarlık becerileri olarak tanımlanan bu beceriler, kullanıcıların dijital ortamda etkin şekilde çalışabilmeleri için gerekli olan bilişsel, sosyolojik ve duygusal becerilerini ifade etmektedir. Kullanıcıların dijital dünyayı anlamaları, olanaklarından faydalanmaları, teknolojiyi etkin ve verimli kullanabilmeleri, risklerinin farkında olabilmeleri, ortamın tehdit ve tehlikelerinden korunabilmeleri için iyi birer dijital okuryazar olmaları gerekmektedir (Eshet-Alkalai, 2004: 93). Ng (2012: 56) tarafından geliştirilen dijital okuryazarlık boyutlarından sosyal duygusal boyuta göre dijital okuryazar olan bir birey interneti sorumluluklarını bilerek güvenli bir şekilde kullanabilmektedir. İletişim, sosyalleşme ve öğrenme için interneti kullanan bireyler, kişisel bilgilerini gizli tutarak kendi güvenliklerini ve mahremiyetlerini korumayı bilebilmektedir. Dijital okuryazar olan birey aynı zamanda internet etiğini esas alır, kişisel bilgilerin gizli tutulması, kişisel güvenliğin korunması, tehdit altında bulunduğu tehditte nasıl başa çıkabileceği hususlarında bilgi sahibi olan kişidir. Bu bağlamda dijital okuryazarlığın sosyal-duygusal ve teknik boyutları ile örtüşen alanı, sosyal ağlarda etkin bir şekilde gezinme ve dijital dünyayı sosyal etkileşimler için duyarlı bir şekilde kullanma yeteneğini göstermektedir. Bu noktadan hareketle bireylerin dijital okuryazarlık becerileri ile dijital ortamda yaşadıkları mahremiyet kaygıları arasında bir ilişkinin var olup olmadığının araştırılması bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek amacıyla iki farklı ölçek kullanılmıştır. Katılımcıların

dijital mahremiyet kaygısına dair algıları Buchanan (2007) tarafından geliştirilen Çevrim İçi Mahremiyet Kaygısı ölçeği aracılığıyla ölçülmüştür. Dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algılarının ölçülmesi adına Ng (2012) tarafından geliştirilen “Dijital Okuryazarlık” ölçeği kullanılmıştır.

2. Dijital Okuryazarlık

Paul Gilster (1997), dijital okuryazarlık hakkında ilk tanımı yapmasından bu yana terim, her geçen gün farklı bir boyutu ile karşımıza çıkmaktadır. Gilster; dijital okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojisi becerilerinin yanı sıra eleştirel düşünmeye vurgu yaparak “bilgiyi birden çok formatta anlama ve kullanma yeteneği” olarak tanımlamaktadır. Öte yandan, birçok komisyonda ve akademik çalışmada dijital okuryazarlığın kapsamlı tanımlaması yapılmaya çalışılmıştır. Gillen (2009), çok sayıda yapılan tanımlamaların belirli kitleleri hedefleyen tanımlardan hareket edildiğini ve farklı tarihsel bağlamlardan ortaya çıktığını belirtmektedir. Dijital okuryazarlık kavramını tarihsel bir bağlama oturtmak önemlidir. Örneğin okuryazarlık 3000 yıl önce retorik araçlarını kullanabilen etkili bir konuşmacı olmak anlamına gelebilirdi. Guttenberg ise okuryazarlığa yeni bir boyut getirerek anlamın dil yoluyla paylaşıldığı, okuma ve yazmayı içerecek şekilde yeniden tanımlamıştır. Görüntü teknolojisinin gelişmesi ile üretim ve dağıtımın kolay hâle gelmesi, görsel okuryazarlık kavramı ile görüntülere nasıl bakılacağına önemini vurgulamış ve görüntülerin iletişimsel bir anlam taşıdığı anlaşılmıştır.

İnternetin ve sosyal medyanın ortaya çıkması ile okuryazarlık yeni bir boyut kazanmıştır (Martin, 2008). Bu yeni teknolojiler; bilgiyi aramak, bulmak ve değerlendirmek gibi yeni bir dizi beceri, yeterlilik ve stratejiye ihtiyaç duymaktadır. Bunu yeni okuryazarlık kavramı bilgi potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için gerekli olan teknik beceri seti ihtiyacı yaratmıştır. Dijital okuryazarlık, beceri, bilgi ve etikten oluşan bir çatı çerçevesi olarak görülebilir (Calvani vd., 2008). Dijital okuryazarlık bilişsel, sosyo-duygusal ve teknik olmak üzere üç boyutlu olduğu vurgulanmıştır. Bazı yazarlar bilişsel ve sosyo-duygusal yönleri vurgularken, diğerleri teknik becerilere odaklanmaktadır (Eshet-Alkalai, 2004).

Dijital okuryazarlık, teknoloji yoluyla okuryazarlıktır, yani yalnızca okuma ve yazma yeteneği değil, aynı zamanda bu becerileri kişinin kendi hayatının akışını şekillendirebilme becerisidir. Farklı zamanlarda dünyaya gelenler arasında bu becerileri şekillendirmede farklılıklar olduğu öne sürülmüştür (Lankshear ve Knobel, 2008). Marc Prensky (2001), kuşaklar arasındaki davranışsal farklılıkları tanımlamak için “dijital yerliler” ve “dijital göçmenler” terimlerini açıklamaya çalışmıştır. Prensky, dijital teknolojiye her yerde erişerek büyüyenlerin, teknolojiye daha

sonra hayatın içinde gelen önceki nesillerden farklı düşündüklerini savunmaktadır. Bu ayrıma birçok teorisyenin itiraz etmesine rağmen bugünün Z kuşağı, dijital olan her şeyle hiç çaba harcamadan etkileşim kurabiliyor gibi görünmektedir. Z kuşağı gençleri mesajlaşmaya, mobil İnternet'e ve sosyal ağlara alışkın oldukları etkileşimli, isteğe bağlı dijital bir kültürün içerisinde doğmaktadırlar. Ancak bu kuşak gençlerinin teknolojinin içerisinde doğdukları, bazı becerilerinin geliştiği doğru olsa da araştırmalar, öğrencilerin teknolojiden nasıl yararlanacaklarını gerçekten bilmediklerini göstermektedir (O'Brien ve Scharber, 2008).

Kuşaklar arasında çeşitli farklılıklar olsa da toplumun geneli dijital okuryazarlık becerilerinden yoksundur ve çevrim içi bilginin çoğu zaman yanıltıcı doğası göz önüne alındığında, eleştirel olmayan tüketimlerin tehlikeli olabileceği vurgulanmaktadır (Ng, 2012). İnternetin sayfa sayısının trilyonu aşığı günümüzde Mitchell Kapor, internetten bilgi almayı, yangın musluğundan bir içki almaya benzetererek, dijital okuryazar olmayı teknolojinin kritik kullanımı olarak yorumlamaktadır (Futurelab, 2010). Öğrencileri pasif bir bilgi tüketicisinden hem bireyler hem de bir topluluğun parçası olarak aktif bir üreticiye geçmeleri için eğitmeyi içerir.

İnternette bir şeyler bulmak önemlidir ancak Google gibi bir arama motorunun bu sonuçları nasıl sıraya koyduğunun bilinmesi ve Google'ın iş modelinin temel olarak anlaşılması, teknolojinin günlük yaşamlarımız üzerindeki etkisini anlamamızda önemlidir. Benzer şekilde, dijital beceriler, bilgi iletişim teknolojileri tarafından sunulan fırsatlardan yararlanma ve bunları eğitim ve işte kritik ve yenilikçi bir şekilde kullanma becerisini içerir. Dijital beceriler, kaynaklar için kritik olma ve içeriği değerlendirme becerisini de içerir. Daha açık bir ifadeyle bireyin dijital olarak yetenekli ve eleştirel bir vatandaş olması sürecinde dijital becerilerini sürekli geliştirmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Erstad, 2007).

Renee Hobbs (2010), dijital okuryazarlığı, bilgi toplumuna tam katılım için gerekli olan yaşam becerilerinin bir kümesi olarak tanımlamaktadır. Bu beceriler;

1. Enformasyonu analiz edebilmek ve değerlendirmek
2. Enformasyon oluşturabilmek ve sosyal eylemde bulunmak
3. Yeni dijital araçları kullanabilmek ve içerik oluşturup paylaşabilme
4. Sosyal sorumluluk ve etik ilkeleri uygulayabilecek yeterliliğe sahip olmak

Dijital okuryazarların sahip olması gereken yetkinlikler farklı çalışmalarda farklı alt başlıklar altında ele alınıyor olsa da temelde bu yetkinlikleri bilgi, iletişim, içerik oluşturma, güvenlik ve problem çözme olarak 5 ana başlık altında toplanabilmektedir (Ferrari, 2013).

Dijital okuryazarlık becerilerimizi geliştirmek için beklemenin insanlık adına bir lüks olacağı ifade edilmektedir. Çünkü dijital çağda okuryazarlığın doğası değişmektedir ancak bu değişimi yakalayacak on yılımız yok (Hicks ve Turner, 2013). Bu değişim, mahremiyet algılarımızı da benzer şekilde değiştirmektedir.

3. Dijital Mahremiyet Kaygısı

Bireylerin hangi koşullarda ve ne ölçüde kendilerini, tutumlarını ve davranışlarını başkalarına açıklayacaklarını özgürce seçme arzusu olarak tanımlanan (Westin, 1967) mahremiyet kavramının iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte de farklı bir platforma taşınmasıyla sınırlarının belirsizleşmesinden dolayı yeniden tanımlanma ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak mahremiyet kavramına değinmek yerinde olacaktır.

3.1. Mahremiyet

Mahremiyetin doğası, tanımı ve kavramsallaştırılması hakkında zengin bir tartışma olmasına rağmen mahremiyet kavramına ilişkin genel kabul gören evrensel bir tanımlama yapılamamaktadır. Tanımlanması zor olan mahremiyet kavramının öncelikli olarak kelime kökenine bakmak gerekmektedir. Mahremiyet kelimesi Arapça kökenlidir ve “Başkalarına söylenmeyen, gizli” olarak tanımlanan mahrem sıfatından türeyerek gizliliği (sozluk.gov.tr) ifade etmektedir. Genel olarak gizlilik kavramı ile mahremiyet kavramı da eş görülmekte ve gizlilik ise bireylerin hangi kişisel bilgilerini başkalarına ileteceklerini kontrol etme ve hangi bilgilerin paylaşılmasına karar verme hakları olarak tanımlanmaktadır (Rezgui, vd., 2003). Aslanyürek'e (2016: 14) göre mahremiyet kavramının en yalın tanımı da “gizli olması ve gizli kalması gereken şey” dir. Gizlilik kavramı genellikle bir bireyin kişisel bilgilerinin elde edildiği ve kullanıldığı koşulları kontrol etme becerisiyle ilişkilendirilmiştir. Mahremiyet, “başkalarının istenmeyen yaklaşımlarından korunma hâli” şeklinde ele alındığında ise gizlilik, mahremiyetin sağlanma yolu olabilmektedir (Belsey ve Chadwick, 2011:107). Gizlilik bağlamında özel kişisel bilgilerin de bireylerin hassasiyet derecelerine göre değişkenlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bireyin ismi aslında özel bir bilgidir ancak bireyin isminin paylaşılmasından herhangi bir zarar görmeyeceğinin düşünülmesinden dolayı hassas bilgi olarak kabul edilmez. Genel anlamda hassas olarak nitelendirilebilecek özel bilgiler ise kamu ile paylaşıldığında bireye finansal veya sosyal olarak zarar verebilecek ayırt edici bir özel bilgi türünü ifade etmektedir (Mothersbaugh, 2012). Örneğin; bireylerin sağlık kayıtları ve öğrencilerin notları gibi belirli bilgiler hassas bilgiler olarak kabul edilmekte ve yasalar tarafından korunmaktadır. Yine bir bireyin sosyal güvenlik numarasının veya banka bilgilerinin kamu ile paylaşılması

ekonomik ve kimlik hırsızlığına yol açarak bireyi büyük zarara uğratabilmektedir. Birey bu durumda kaygı duymaya başlamaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan mahremiyet, farklı disiplinlerde birçok şekilde kavramsallaştırılmaktadır. Örneğin; mahremiyeti iletişim bağlamında ele alan Westin (1967), mahremiyeti bireylerin iletişim sürecinde kişisel bilgilerini yönetme ve kontrol etme hakkı olarak tanımlamaktadır ve kişinin mahremiyet yönetiminin kendi mahremiyet algılarına ve kendi mahremiyetini kontrol etme istekliliğine ve ayrıca medya teknolojisinin medya kullanıcılarından kişisel bilgi talep etme veya kullanıcıların kendi mahremiyetlerini kontrol etmelerine izin vermeyi kapsamaktadır. Yüksel de (2003:182) mahremiyetin genel anlamda bireylerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp hareket edebildikleri, diğer bireylerle hangi yer, zaman ve şartlarda hangi ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat kendilerinin karar verebildikleri bir alan ve bu alan üzerinde bireylerin sahip oldukları bir hak olduğunu ifade etmektedir. Mahremiyet yaklaşımları da üç boyutta ele alınmaktadır (Kokolakis, 2017). Bu boyutlar; çevresel ve fiziksel alanla ilgili olan bölgesel mahremiyet; bireylerin fiziki varlığına yönelik kişi mahremiyeti ve kişisel verilere ilişkin bilgi mahremiyetidir.

Bireylerin kendileri hakkındaki bilgileri etrafında sınırlar yaratması ve bu sınırlar içinde bilgilerin gizli kalmasını istemeleri olarak ifade edilen mahremiyetin sınırları, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle belirsizleşmekte ve modern dünyanın alanları özel ve kamusal alan olarak ayırması ile de tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu bağlamda da teknolojik gelişmelerle birlikte sınırlarının belirsizleşmesi ile yeniden tanımlanması noktasında bir ihtiyaç hissedilen mahremiyet, aslında modern dünyada sınırların birbirine girdiği ve bu sınırların ihlallerinin önüne geçilememesine vurgu yapmaktadır. Örneğin; Harvey, zaman-uzam daralması, Giddens da zaman ve uzam bağımlılığının azalmasından (Chevron, 2014: 67) bahsederek mahremiyetin sınırlarının teknoloji ile dönüştüğü savını desteklemektedirler.

3.2. Dijital Mahremiyet Kaygısı

İnternetin sınırları veya düzenlenmiş kısıtlamaları olmaması, bireylerde tüm dijital etkinlikleri için büyük bir mahremiyet kaygısı oluşturmakta ve internetin yaygınlaşması ile birlikte bireye ait bilgi çeşitliliğinin giderek artması, bireyler için mahremiyetin tehlikeye girmesi riskini de artırmaktadır. Özellikle, kullanıcılarda gizlilik ihlalleri olasılığı, veri toplama, erişim sürecinde kontrolün kaybedilmesi ve bilgilerin nasıl kullanılabileceği konusunda kaygılar bulunmaktadır (Culnan, 1993; Hiller ve Cohen, 2001). Mahremiyet üzerine yapılan araştırmalar, mahremiyet

kaygısını birkaç farklı şekilde modellemektedir (Smith vd., 2011). Bu modellemelerde mahremiyet; bilginin kontrolü, bilgi alışverişi hesabı, yalnız bırakılma hakkı ve mahremiyet hâli olarak incelenmektedir. Gizlilik, bilgi toplayanın uygun şekilde davranacağı inancıyla da ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda mahremiyet kaygısı da kişisel bir eğilim ve inanç olarak kabul edilmektedir. Gizlilik, bir bireyin durumsal ipuçlarının bir kişinin bilgi ifşasının sonuçlarını değerlendirmesini sağladığı duruma özgü olarak da modellenmektedir (Bansal vd., 2016: 2).

Web siteleri ve sosyal medya gibi çevrim içi uygulamalar, kullanıcılardan çevrim içi bir hizmeti kullandıklarında, bir gruba katıldıklarında veya bir alışveriş sitesinden alışveriş yaptıklarında kişisel bilgilerini paylaşmaları istemektedir (Metzger, 2006). Böylece kullanıcıların çevrim içi aktiviteleri kolaylıkla izlenebilmekte, kişisel bilgileri toplanabilmekte ve saklanabilmektedir (Andrejevic, 2007; Solove, 2007). Bununla birlikte kullanıcılar da dijital ortamda iletişim kurarken ortaya çıkabilecek karşılıklı belirsizlikleri azaltmak (Tidwell ve Walther, 2002) ve çevrim içi iletişim ve sosyal ağ deneyimlerini zenginleştirmek adına (Feng ve Xie, 2014) kişisel bilgilerini gönüllü olarak paylaşmayı tercih edebilmektedir. Örneğin; kullanıcılardan sosyal ağlara üye olabilmeleri için cinsiyet, yaş, konum, eğitim düzeyi, ilişki durumu, ilgi alanları gibi bilgileri içeren bir profil oluşturmaları istenmektedir (Zengin ve Zengin, 2015: 5). Bu durumda da sosyal ağlarda profil oluşturarak aktif olmak isteyen kullanıcılar gönüllü olarak kişisel bilgilerini paylaşmaktadırlar. Kurumlar da genellikle kullanıcılarının çevrim içi hizmet kullanımı için kişisel bilgilerini vermelerini ve ayrıca müşterilerinin de kişisel bilgilerini müşteri ilişkileri yönetimini geliştirmek için kullanmayı talep etmektedir. Ancak yine de sosyal medya kullanıcılarının gizliliklerinin ihlal edilebileceğinden korktuğuna ilişkin çalışmalar literatürde mevcuttur (Hoy ve Milne, 2010; Yao, 2011). Mahremiyet kaygısı da kullanıcıların söz konusu kişisel bilgilerinin kötüye kullanılmasıyla ilişkili olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığına dayanmaktadır. Dijital ortamda kullanıcılar, üç ana mahremiyet kaygısı hissetmektedirler. Bunlar; kullanıcıların kişisel bilgilerinin bilgileri dışında toplandığı, kullanıcı bilgilerinin üçüncü şahıslarla ne ölçüde paylaşıldığı ve kişisel bilgilerinin yetkileri dışında ikincil amaçlarla kullanılabilirdiği ile ilgilidir (Mollick ve Mykytyn, 2009). Aynı zamanda bireyler, kişisel bilgilerini paylaşıp paylaşmamaya karar verirken ilk etapta basit bir risk-fayda hesaplaması yapmaktadır. (Laufer ve Wolfe, 1977). İster kişilerarası iletişimde olsun ister kurumlar ile iletişime geçerken bireyler kurum tarafından yapılan açıklamanın faydalarının risklerinden daha fazla olduğuna karar verirlerse kişisel bilgilerini paylaşma hususunda daha istekli davranmaktadır. Günümüzde kurumların gizlilik bildirimine ilişkin geliştirdikleri politikalar da kullanıcıların kişisel bilgilerini dijital

ortamda ifşa etme riskini azaltmak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Kurumlar da dijital ortamda kullanıcı güvenini oluşturmak için gizlilik politikalarını web sitelerine yerleştirmektedir. Çevrim içi gizlilik politikaları, kullanıcılarda kişisel bilgilerinin ifşa edileceği korkusunu azaltmayı amaçlamaktadır (Westin, 1967).

Günümüzde internet, çevrim içi etkinlikleri “7/24” gözetimi altında olabilecek birçok insanın günlük yaşamına da entegre olmuştur (Andrejevic, 2007) ve beraberinde yeni kavramları da ortaya çıkarmıştır. Bu kavramlardan biri dijital mahremiyet kaygısı ile de ilişkili olan “dijital ayak izi” dir. Kullanıcılar, dijital ortamda kolayca elde edilebilecek, kullanılabilir veya başkaları ile paylaşılabilir davranışlarını ve tercihlerini detaylandıran birçok dijital ayak izi bırakmaktadır (Zviran, 2008). Kullanıcı, internete bağlandığı andan itibaren çeşitli web siteleri tarafından izlenmekte öyle ki e-posta iletişiminden, banka işlem geçmişine, çağrı geçmişine ve özel sohbetlerden doğum günlerine, arkadaş listelerine, beğenilerine, beğenmediklerine ve dijital ortamdaki günlük kullanım rutinlerine kadar izlendiğini söylemek mümkündür. Böylece kullanıcı dijital ortamda hangi siteye girerse girsin hangi çevrim içi platformları kullanırsa kullansın arkasında dijital ayak izlerini bırakmaktadır. Buradaki en önemli husus ise kişisel verilerin paylaşılması değildir ancak tüm çevrim içi geçmişlerinin ve dijital ayak izlerinin üçüncü taraf şirketler tarafından kullanıcıların izinleri ve bilgileri olmadan kaydetmeleri, kullanıcılar açısından sosyal ve ekonomik anlamda tehlike arz edebilmektedir. Bu bağlamda “güven” duygusu devreye girmektedir. Güven, diğer tarafın bütünlüğüne, kabiliyetine ve iyiliğine olan inancına dayalı olarak başka bir kişi veya kuruma bağlı olma isteğini ifade etmektedir (Mcknight vd. 2002). Beldad vd. (2011), çevrim içi güvenin üç ana faktörden etkilenebileceğini belirtmektedir. Söz konusu faktörler; kullanıcıların ilgili teknolojiyle ilgili deneyimleri ve kullanıcıların güvenme eğilimi, güvenlik garantileri açısından belirli bir web sitesinin kalitesi ve çevrim içi kuruluşun itibarıdır. Dijital mahremiyet kaygısını azaltması beklenen çevrim içi ortama güven duyma da beraberinde birtakım zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Lee ve Turban (2001), çevrim içi güvenin dört ana belirleyiciye bağlı olduğunu tespit eden teorik bir model geliştirmiştir. Bu modele göre belirleyiciler; çevrim içi ortamda ticaret yapanların güvenilirliği, yeteneği, bütünlüğü ve yardımseverliği; internet alışveriş ortamının güvenilirliği, teknik yeterliliği, güvenilirliği; taraf sertifikasyonunun ve güvenlik altyapısının etkinliği gibi internette alışverişin bağlamsal faktörleri ve dijital ortamda satıcıların demografik özellikleri ve önceki deneyimleri gibi faktörlerdir. Bireyler genellikle bilgi gizliliğinin kötüye kullanılması veya paylaşılması ile ilgili çevrim içi etkinlik riskini ölçmekte (Milne ve Culnan, 2004) ve kişisel bilgilerini açıklamadan önce web sitelerine güven duy-

mak istemektedirler (Schoenbachler ve Gordon, 2002). Çevrim içi güven ve mahremiyet kaygısı arasında ise önemli ilişkiler olduğunu gösteren birçok kanıt bulunmaktadır. Örneğin; web sitelerinin gizlilik politikalarını açık ve anlaşılabilir şekilde sunması durumunda kullanıcılar gizlilik politikasını anlayabileceklerini algırlar ve politikayı okuma ve ona güvenme olasılıkları da artmaya başlar. Bu durum da çevrim içi gizlilik politikası ile güven arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koymaktadır (Milne ve Culnan, 2004).

Kullanıcılar hem gizliliklerinin ihlal edilme riskine yönelik bazı kaygılar duymakta hem de kişisel bilgilerini paylaşma konusunda istekli davranmaktadırlar. Bu durumda söz konusu iki davranış arasında bir boşluk oluşmaktadır. Dijital ortamda kişisel bilgileri paylaşma davranışı ile mahremiyet kaygısı arasındaki bu boşluk “mahremiyet/gizlilik paradoksu” (Brown, 2001) veya “bilgi gizliliği paradoksu” (Stone vd., 1983) olarak adlandırılmıştır. Gizlilik paradoksuna yönelik araştırmaların çoğu ise özellikle e-ticaret ve sosyal ağ faaliyetlerine odaklanan genel internet faaliyetlerini dikkate almaktadır. Mahremiyet/gizlilik paradoksu da temel olarak üç değişkenle açıklanmaktadır (Barnes, 2016). Bu değişkenler; kullanıcıların kişisel bilgilerini paylaşırken elde edebilecekleri maddi ve sosyal anlamda farklı faydalar (risk-fayda hesabı), kullanıcıların belirli web sitelerinden veya dijital ortamdaki belirli etkinliklerde sahip oldukları farklı güven düzeyleri ve internete özgü teknolojik özellikler ve bunların riskleri hakkındaki farklı bilgi düzeyleri ve farkındalığıdır. Bu bilgi ve farkındalık, dijital okuryazarlık olarak kabul edilebilir. Kullanıcının dijital okuryazarlık düzeyi, onun dijital mahremiyet okuryazarlığını da etkilemektedir. Trepte vd. (2015), dijital mahremiyet okuryazarlığının beş boyutuna vurgu yapmaktadır. Bu boyutlar; kuruluşların ve çevrim içi hizmet sağlayıcıların uygulamaları hakkında bilgi, dijital mahremiyet ve veri korumanın teknik yönleri hakkında bilgi, dijital veri korumaya ilişkin kanunlar ve yasal yönler hakkında bilgi, bireysel gizlilik düzenlemesi için kullanıcı stratejileri hakkında bilgi ve gizlilik politikasını anlamadır.

4. Metodoloji

Veri toplama aracı olarak anket tekniğinin kullanıldığı araştırma, yordayıcı ilişkisel tarama deseni ile betimsel bir nitelik taşımaktadır. Bu araştırma deseni genelde, eldeki var olan veriler ışığında başka bir durum veya olaya ilişkin tahminde bulunma çalışmalarında kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2011, Creswell, 2012). Anketler online ortamda Google Formlar aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmıştır. Anketten elde edilen veriler nicel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bir yandan iletişim fakültesi öğrencilerinin dijital mahremiyet kaygısına ilişkin algıları incelenir-

ken diğer yandan da yine söz konusu öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algıları tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada dijital mahremiyet kaygısı ile dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma amaçları doğrultusunda araştırma sorusu “İletişim fakültesi öğrencilerinin dijital mahremiyet kaygıları ile dijital okuryazarlık becerileri arasında ilişki bulunmakta mıdır?” biçiminde tasarlanmıştır. Araştırma sorusunu yanıtlamak amacıyla aşağıda belirtilen hipotezler test edilmiştir. Araştırma kapsamında ilgili literatür de dikkate alınarak test edilmek üzere geliştirilen hipotezler şu şekildedir:

- H1.** Katılımcıların dijital mahremiyet kaygılarına ilişkin algıları demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
- H2.** Katılımcıların dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algıları demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.
- H3.** Katılımcıların dijital mahremiyet kaygılarına ilişkin algıları ile dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algıları arasında anlamlı ilişki vardır.

Dijital mahremiyet kaygısı ve dijital okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlayan araştırma birtakım sınırlıklara sahiptir. Öncelikle araştırma, örneklem grubunda yer alan iletişim fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır. Araştırmanın sonuçlarının araştırmaya katılan bireylerin verdikleri yanıtlar ile sınırlı olması ve araştırma evreninin ve örneklemine büyüklüğünden dolayı nicel araştırma yönteminin kullanılmış olması, buna karşın katılımcılardan daha derinlemesine bilgi edinilmesini olanaklı kılan nitel araştırmadan sınırlı bir şekilde yararlanılması araştırmanın diğer sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında yürütülen araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, bu evren arasından kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklem büyüklüğünün saptanması için Gegez (2010:225) tarafından hazırlanan örneklem büyüklükleri tablosu referans alınmıştır. Buna göre Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören 2602 öğrenciden oluşan çalışma evrenini temsilen yüzde 95 güven aralığında yüzde 5 hata payıyla 457 öğrenci araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur.

Katılımcıların demografik özellikleri, internet kullanımına ilişkin bilgileri, dijital mahremiyet kaygısı ve dijital okuryazarlık becerilerine dair algılarını ölçmek üzere hazırlanan anket formu toplam dört bölümden oluşmaktadır. Toplam 35 soru içeren anket formunun ilk bölümü katılımcıların cinsiyet, yaş, bölüm ve sınıf gibi bazı demografik özelliklerine ilişkin toplam 4 sorudan, ikinci bölümü; katılımcıların günlük ortalama internet kullanım süresi, ne kadar süredir internet kullanıcısı

oldukları, aktif olarak kullandıkları sosyal medya platformları, interneti kullanım amaçları, dijital cihaz sahiplikleri ve dijital ortamda yaşanan mahremiyet sorunlarına ilişkin özelliklerini yansıtan toplam 7 sorudan, üçüncü bölümü dijital mahremiyet kaygısına ilişkin olarak kullanılan ölçek kapsamında toplam 14 ifadeden, dördüncü bölümü dijital okuryazarlık becerilerine dair ölçeği kapsayan toplam 10 ifadeden oluşmaktadır. Anket formunda yaş, dijital ortamda yaşanan mahremiyet sorununa yönelik konu başlıklarında açık uçlu, diğerlerinde ise kapalı uçlu sorulara yer verilmiştir. Kapalı uçlu soruların bazıları evet-hayır biçiminde yanıtları içeren ikili, diğerleri ise çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır. Dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin ifadelerde “1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen katılıyorum”; dijital mahremiyet kaygısı algılarına ilişkin ifadelerde ise “1. Hiçbir zaman, 2. Nadiren, 3. Bazen, 4. Sık sık, 5. Her zaman” şeklinde 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Katılımcıların dijital mahremiyet kaygısına dair algıları Buchanan (2007) tarafından geliştirilen “Çevrim İçi Mahremiyet Kaygısı” ölçeği aracılığıyla ölçülmüştür. Buchanan (2007) tarafından dijital ortamda mahremiyetle ilgili genel kaygıları yansıtan 16 maddeden oluşan ölçek Alakurt (2017) tarafından Türk kültürüne uygulanması çalışması ile geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış ve 14 maddeden oluşan nihai form kullanılmıştır. Dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algılarının ölçülmesi adına Ng (2012) tarafından geliştirilen ve Üstündağ, Güneş ve Bahçivan (2017) tarafından Türk diline ve kültürüne uyarlanan “Dijital Okuryazarlık” ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde nicel yöntemler kullanılmıştır. Katılımcıların dijital mahremiyet kaygısı ve dijital okuryazarlık becerilerine yönelik ifadeleri çerçevesinde elde edilen veriler için normallik testleri, doğrulayıcı faktör analizi, frekans dağılımları, aritmetik ortalama değerleri, tekyönlü Anova, bağımsız gruplar t testi, Welch testi, korelasyon analizi gibi istatistiksel testler kullanılmıştır. Söz konusu testler SPSS 22.0 paket programıyla yapılmıştır.

5. Bulgular

Dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygısı arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla olan çalışmanın bu bölümünde betimsel istatistik bulgular ile bağimsel istatistik bulgularına yer verilmektedir.

5.1. Betimsel İstatistik Bulguları

Öncelikle veri setinde yer alması muhtemel olan hatalı ve uç değerlerin ayıklanması amacıyla çeşitli analizler yapılmıştır. Bu analizlerin yapılma sebebi paramet-

rik testlerin uygulanabilmesi için gerekli ön şartların sağlanabilmesidir. Uç değer analizi, verilerin normal dağılım göstermesinde önemlidir. Veri setinde öncelikli olarak Z puanı hesaplaması yapılmış ve +3 ve -3 arasında olmayan değerlerin varlığına bakılmıştır. Daha sonra Mahalonobis, Cook's ve Leverage değerlerine bakılmıştır. Bu analizlerin ardından normallik analizleri yapılarak mod, medyan ve aritmetik ortalama değerlerinin -1 ve +1 değerleri arasında olup olmadığı incelenmiştir (Bknz. Tablo 1).

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Aritmetik Ort.-Mod-Medyan-Çarpıklık-Basıklık Değerleri

	Aritmetik Ort.	Medyan	Mod	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Okuryazarlık	3,46	3,6000	4,00	-,613	,402
E-Posta Kullanımı	2,53	2,33	2,00	,565	-,385
Çevrimiçi Güven	3,25	3,16	3,00	-,207	-,771
Çevrimiçi Ödeme	3,20	3,0000	5,00	-,150	-1,216

Araştırmada yer alan değişkenler incelendiğinde aritmetik ortalama, mod ve medyan değerlerinin referans alınan aralıkta olduğu tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri ve histogram grafikleri incelendiğinde bütün değişkenler için normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu aşamadan sonra araştırma sorularına cevap bulmak amacıyla analizlerde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında cinsiyet değişkenine ilişkin yapılan frekans analizinde katılımcıların %64,3'ünün kadın (N=294) %35,7'sinin de erkek (N=163) katılımcılardan olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %76,6'sının (N=350) dijital ortamda gizlilik ile ilgili sorun yaşadıkları ve %23,4'ünün (N=107) ise dijital ortamda hiç gizlilik sorunu yaşamadıkları tespit edilmiştir. Dijital ortamda yaşanan gizlilik sorunlarının başında % 72,0 (N=77) ile hesap çalınması gelmekte, diğer gizlilik sorunları ise sırasıyla; %11,2 (N=12) ile izinsiz fotoğraf kullanımı, %8,4 (N=9) ile sahte hesap açılması, %4,7 (N=5) ile hesaplara izinsiz erişim, % 2,8 (N=3) ile bilgilerin çalınması ve son olarak da %0,9 (N=1) ile hacklenmedir. Katılımcıların %51,9'unun (N=237) 6-10 yıl, %28,9'unun (N=132) 1-5 yıl, %16,4'ünün (N=75) 11-15 yıl, %2,4'ünün (N=11) 16-20 yıl ve %0,4'ünün de (N=2) 21 yıl ve üzerinde internet kullanıcısı oldukları tespit edilmiştir. Günlük internet kullanım sürelerine ilişkin yapılan frekans analizine göre katılımcıların %29,3'ünün (N=134) 3-5 saat, %23,0'ünün (N=105) 5-7 saat, %18,8'inin (N=86) 1-3 saat, %13,1'inin (N=60) 7-10 saat, %9,2'sinin (N=42) 10 saatten fazla ve %6,6'sının (N=30) 1 saatten daha az internet kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların % 32,2'sinin (N=147) psikolojik (Stres atma, zaman geçirme), %20,4'ünün (N=93) eğitim, %18,2'sinin (N=83) bilgi

edinme, %15,1'inin (N=69) eğlence, %12,5'inin (N=57) sosyalleşme ve %1,8'inin (N=8) ise alışveriş yapma amacı ile interneti kullandıkları tespit edilmiştir.

5.2. Bağıntısal İstatistik Bulguları

Katılımcıların cinsiyet durumlarının dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygısı boyutlarına ilişkin algılarında bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre; çevrim içi güvenin p değeri (Bir karşılaştırmada, "İstatistiksel anlamlı fark vardır." kararı vereceğimiz zaman yapacağımız olası hata miktarını gösterir.) ($p= 0,004$) ve çevrim içi ödemelerin p değeri 0,05'ten küçük olduğundan ($p= 0,00$) ve dijital ortamda gizlilik sorunu yaşama ile çevrim içi güven ($p=,000$) ve çevrim içi ödeme boyutlarının p değeri ($p=0,16$), 0,05'ten küçük olduğundan söz konusu değişkenlere ilişkin anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Dijital Okuryazarlık Becerileri ve Dijital Mahremiyet Kaygısı Algısının Cinsiyet Durumuna Göre Farklılaşmasına Yönelik Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Değişken	Boyut	Levene Testi		t Testi		
		F	p	t	df	p
Cinsiyet	Çevrimiçi Güven	,157	,692	-2,854	322,265	,004
	Çevrimiçi Ödeme	,222	,638	-4,146	322,813	,000
Dijital Ortamda Sorun Yaşama	E-posta Kullanımı	,109	,742	3,227	210,695	,001
	Çevrimiçi Güven	,135	,714	3,660	210,486	,000
	Çevrimiçi Ödeme	4,452	,035	2,420	238,288	,016

Katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, günlük internet kullanım süresi, ne kadar süredir internet kullandıkları, dijital cihazlara sahip olma durumları ve internet kullanım amaçları özelliklerine ilişkin bulgular ile dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygısı ilişkisi analiz edilmiştir. Katılımcıların sınıf düzeyleri ve dijital ortamda yaşadıkları gizlilik sorununun türü ile dijital okuryazarlık becerileri ile dijital mahremiyet kaygılarına ilişkin algıları arasında yapılan One Way ANOVA testinde herhangi anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Günlük internet kullanım süresi ile dijital okuryazarlık becerileri arasındaki analizde p değeri ($p= 0,001$), e-posta kullanımı boyutu ile arasındaki analizde p değeri ($p= 0,025$) ve çevrim içi ödeme boyutu ile arasındaki analizde p değerinin ($p= 0,001$) 0,05'ten küçük olmasından dolayı aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Katılımcıların ne zamandan beri internet kullanıcıları oldukları ile dijital okuryazarlık becerileri arasındaki analizde p değeri ($p= 0,015$) ve çevrim içi ödeme boyutu ile arasındaki analizde p değerinin ($p= 0,45$) 0,05'ten küçük olmasından dolayı aralarında

anamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Dijital cihaz sahipliği ile dijital okuryazarlık becerileri arasında ise p değeri ($p=0,000$), internet kullanım amaçları ile e-posta kullanımı boyutu ile arasındaki analizde p değeri ($p=0,001$) ve çevrim içi ödeme boyutu ile arasındaki analizde p değerinin ($p=0,28$) 0,05'ten küçük olmasından dolayı aralarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 3).

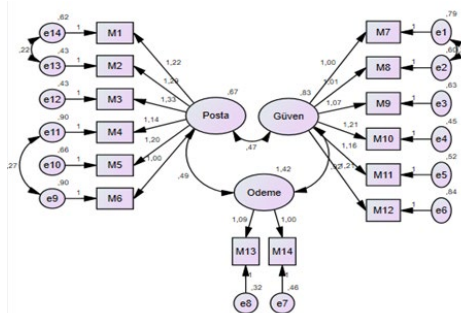
Tablo 3. Dijital Okuryazarlık Becerileri ve Dijital Mahremiyet Kaygısı Algısının Değişkenlere Göre Farklılaşmasına Yönelik Tek Faktörlü ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken	Boyut	Levene Testi				ANOVA	
		F	Df1	Df2	p	F	p
Günlük İnternet Kullanım Süresi	E-Posta Kullanımı	1,984	5	451	,080	2,600	,025
	Çevrimiçi Ödeme	,726	5	451	,604	3,644	,003
	D. O. Becerileri	,645	5	451	,665	4,400	,001
İnternet Kullanım Yılı	Çevrimiçi Ödeme	2,632	4	452	,034	2,450	,045
	D. O. Becerileri	5,558	4	452	,000	3,136	,015
Cihaz Sahipliği	D. O. Becerileri	,895	2	454	,409	19,365	,000
İnternet Kullanım Amacı	E-Posta Kullanımı	,685	5	451	,635	4,283	,001
	Çevrimiçi Ödeme	3,066	4	451	,010	2,529	,028

5.3. Dijital Mahremiyet Kaygısı

Çalışma kapsamında kullanılan dijital mahremiyet kaygısı ölçeğine ilişkin veri setinin faktör analizine uygunluğunu saptamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örnekleme yeterliliği testi ve Bartlett's test of sphericity (Bartlett küresellik testi) yapılmıştır. Bartlett küresellik testinin p değerinin 0,05 anlamlılık derecesinden düşük ($p=0,000$) olması değişkenler arasında faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. KMO örnekleme yeterliliği testinin sonucu ise 0,927 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Dijital Mahremiyet Doğrulayıcı Faktör Analizi

Dijital mahremiyet ölçeği için üç faktörlü ve 14 maddeden oluşan yapı incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda model uyum kriterlerine bakılmış, elde edilen model uyum kriterleri istenilen sınırlar dâhilinde olmadığından dolayı modifikasyon indeksleri incelenmiş 1-2 arasında, 9-11 arasında ve 13-14 maddeler arasında kovaryans bağlantısı yapılmıştır. Daha sonra yeniden yapılan inceleme sonucunda model uyum kriterleri şu şekilde bulunmuştur;

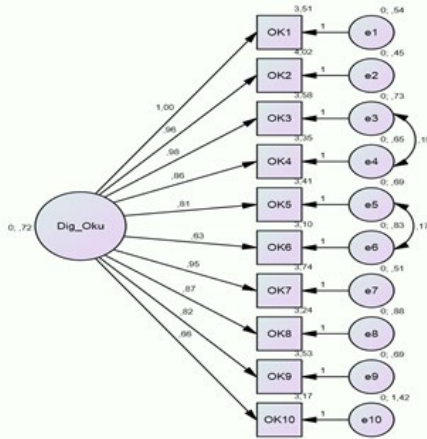
CMIN=365,410; DF=77, $p < 0,001$; CMIN/DF=4,74; RMSEA=0,7; CFI=.94; GFI=90, SRMR=0,462

Bu verilerden dijital mahremiyet ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında model uyum indeksleri sınırlarında olduğu anlaşılmıştır.

5.3. Dijital Okuryazarlık Becerileri

Çalışma kapsamında kullanılan dijital mahremiyet kaygısı ölçeğine ilişkin veri setinin faktör analizine uygunluğunu saptamak için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örnekleme yeterliliği testi ve Barlett's test of sphericity (Bartlett küresellik testi) yapılmıştır. KMO örnekleme yeterliliği testinin sonucu ise 0,897 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Dijital Okuryazarlık Doğrulayıcı Faktör Analizi

Dijital okuryazarlık ölçeği için tek faktörlü ve 10 maddeden oluşan yapı incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda model uyum kriterleri incelenmiş, elde edilen model uyum kriterleri istenilen sınırlar dâhilinde olmadığından dolayı modifikasyon indeksleri incelenmiş 3-4 ve 5-6 maddeler arasında kovaryans bağ-

lantısı yapılmıştır. Daha sonra yeniden yapılan inceleme sonucunda model uyum kriterleri şu şekilde bulunmuştur;

CMIN=164,350; DF=33, $p < 0,001$; CMIN/DF=4,98; RMSEA=0,6; CFI=,93; GFI=92, SRMR=0,451

Bu verilerden dijital okuryazarlık ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında model uyum indeksleri sınırlarında olduğu anlaşılmıştır.

5.4. Dijital Okuryazarlık Becerileri ve Dijital Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki

Dijital okuryazarlık ve dijital mahremiyet kaygısı arasındaki ilişkiyi test etmek için yapılan korelasyon ilişki analizinde, dijital okuryazarlık becerileri ile dijital mahremiyet kaygısı boyutları arasında düşük derecede ancak doğrusal ve pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır (Bkz. Tablo 3.37). 0.50 altında korelasyon zayıf, 0.50 ile 0.70 arasında korelasyon orta, 0.70 üzeri korelasyon da kuvvetli bir ilişkiyi göstermektedir (Sipahi vd., 2008:145). Dijital okuryazarlık becerileri boyutu ile dijital mahremiyet kaygısı boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ise, “çevrim içi güven” ($r = 0.177$) “çevrim içi ödeme” ($r = 0.125$) ve “e-posta kullanımı” ($r = 0.132$)’dir. En yüksek düzeyde ilişki çevrim içi güvende, en düşük ilişki de çevrim içi ödeme boyutlarında görülmektedir (Bknz. Tablo 6).

Tablo 6. Dijital Okuryazarlık Becerileri İle Dijital Mahremiyet Kaygısı Boyutları Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon Analizi Sonuçları

Boyutlar		E-posta Kullanımı	D.O. Becerileri
E-posta Kullanımı	Pearson Correlation	1	,132**
	Sig. (2-tailed)		,005
	N	457	457
D.O. Becerileri	Pearson Correlation	,132**	1
	Sig. (2-tailed)	,005	
	N	457	457
		D.O. Becerileri	Çevrimiçi Güven
D.O. Becerileri	Pearson Correlation	1	,177**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	457	457
Çevrimiçi Güven	Pearson Correlation	,177**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	457	457

		D.O. Becerileri	Çevrimiçi Ödeme
D.O. Becerileri	Pearson Correlation	1	,125**
	Sig. (2-tailed)		,007
	N	457	457
Çevrimiçi Ödeme	Pearson Correlation	,125**	1
	Sig. (2-tailed)	,007	
	N	457	457
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

6. Sonuç ve Tartışma

Dijital mahremiyet kaygısı, kişilerin dijital ortamlarda kişisel bilgilerinin diğer kullanıcılar tarafından görünür olmasına ilişkin kaygı ve tutumları olarak tanımlanmaktadır (Malthotra vd., 2004). Mahremiyet hakkının belirgin bir şekilde risk altında olduğu günümüz dünyasında bireylerin dijital okuryazarlık becerilerine sahip olması söz konusu kaygının düzeyini etkilemektedir. Bu bağlamda öğrencilerin dijital okuryazarlık seviyelerinin arttıkça mahremiyet algılarının da doğru oranda arttığı gözlenmiştir. Yabancı vd. (2018) yaptıkları araştırmada da benzer olarak üniversite öğrencilerinin e-posta kullanma kaygısı düzeylerinin; sosyal medyada yapılan paylaşımlara yorum yazma ve sosyal hayatlarında meydana gelen değişim durumlarına göre, çevrim içi güven kaygısı düzeylerinin ise yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Ayrıca üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ düzeylerinin yaş ve akademik başarı algısı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Dijital okuryazarlık becerileri ile dijital mahremiyet kaygıları arasındaki ilişkiyi araştırma amacıyla olan çalışma sonucunda; katılımcıların dijital okuryazarlık becerilerine ilişkin algılarının ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Töngel (2020) tarafından üniversite öğrencileri arasında uygulaması yapılmış tez çalışmasında da benzer şekilde üniversite öğrencilerinin çevrim içi mahremiyet farkındalıkları ile dijital okuryazarlık, arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur. Öğrencilerin dijital mahremiyet kaygısına ilişkin algılarının çevrim içi güven ve çevrim içi ödeme boyutlarında ortalamasının oldukça üzerinde olduğu, e-posta kullanımı boyutunda ise orta seviyede olduğunu bulmuştur. Çalışmamızda katılımcıların cinsiyet durumlarının dijital mahremiyet kaygısı boyutlarına ilişkin algılarında çevrim içi güven ve çevrim içi ödeme boyutlarına ilişkin algılarının anlamlı bir farklılık göstermesi, kadın ve erkeklerin dijital mahremiyet kaygısı yaşama noktasında farklı duygu ve düşünceler içerisinde olduklarını göstermekte-

dir. Katılımcıların günlük internet kullanım süresi ile “dijital okuryazarlık becerileri” ile dijital mahremiyet kaygısı boyutlarından “e-posta kullanımı” ve “çevrim içi ödeme” ile arasındaki analizde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Katılımcıların ne zamandan beri internet kullanıcısı oldukları ile “dijital okuryazarlık becerileri” ve “çevrim içi ödeme” ile arasındaki analizde; dijital cihaz sahipliği ile “dijital okuryazarlık becerileri” arasında internet kullanım amaçları ile” e-posta kullanımı” ve “çevrim içi ödeme” ile aralarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dijital ortamda gizlilik sorunu yaşama ile “çevrim içi güven” ve “çevrim içi ödeme” boyutlarında da anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda dijital ortamda gizlilik sorunu yaşayan bireylerin mahremiyete ilişkin algılarının farklı olduğunu söylemek mümkündür. 2019 yılında Kütükoğlu tarafından yapılan “Sosyal medyada mahremiyet algısının belirlenmesi: X, Y ve Z kuşakları üzerinde bir araştırma” isimli doktora tez çalışmasında da benzer bulgulara rastlanılmıştır. Çalışmada, kuşaklar arasındaki dijital mahremiyetin farklılıklarını ortaya koyma amaçlanmıştır.

Dijital okuryazarlık becerileri ile dijital ortamda sorun yaşama arasında ise anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ng (2012) tarafından yapılan bir araştırma makalesinde, öğrencilerin dijital okuryazar olma derecelerini ve aşına olmadıkları teknolojileri kullanma konusundaki yaşadıkları sorunları ele almaktadır. Sonuç olarak dijital yerlilere dijital okuryazarlığın öğretilebileceğini ortaya koymuştur. Katılımcıların dijital cihazlara sahip olmaları durumu ile dijital okuryazarlık becerileri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu durumda da dijital cihaz sahipliğinin fazla olduğu kişilerde dijital okuryazarlık becerilerinin daha fazla gelişme olasılığı öngörülebilir. Katılımcıların internet kullanım amaçları ile “e-posta kullanımı” ve “çevrim içi ödeme” arasında da anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Dijital okuryazarlık becerilerinin tek boyut altında ele alındığı ve dijital mahremiyet kaygısının da “çevrim içi güven”, “çevrim içi ödeme”, “e-posta kullanımı” olmak üzere üç boyutta incelendiği çalışmada boyutlar arasında yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygısı arasında pozitif yönlü ve doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişkiyi biraz daha detaylandırarak olursak Mitchell Kapor’un internette bilgi almayı yangın musluğundan içki alması benzetmesinden yola çıkılarak belirli yeterliliklere sahip bireyin, enformasyonun hızla arttığı sanal âlemden gelebilecek tehlikelere karşı daha fazla mahremiyet kaygısı gütmeye beklenmektedir. Buradan hareketle teknoloji konusunda yeterlik sahibi olan ve bu yeterlilikleri kritik olarak kullanabilen bireylerin mahremiyet kaygılarının gelişmiş olduğu; yani dijital okuryazar becerilerinin artması ile mahremiyet kaygısının doğrusal olarak arttığı sonucuna varılabilir.

Kaynakça

- Andrejevic, M. (2007). *ISpy: Surveillance and power in the interactive era*. Lawrence, KS: University Press of Kansas.
- Aslanyürek, M. (2016). İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının internet güvenliği ve çevrim içi gizlilik ile ilgili kanaatleri ve farkındalıkları. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 80-106.
- Bansal, G., Fatemeh, F. M. ve Gefen, D. (2016). Do context and personality matter? Trust and privacy concerns in disclosing private information online *Information & Management* 53, 1-21.
- Barnes, S. (2016). A privacy paradox: Social networking in the United States, *First Monday* 11(9).
- Beldad, A., De Jong, M. ve Steehouder, M. (2010). How shall I trust the faceless and intangible? A literature review on the antecedents of online trust, *Comput. Hum. Behav.* 26, 857–869.
- Belsey, Andrew ve Ruth Chadwick (2011). *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Brown, B. (2001). HP laboratories technical report, HPL Studying the internet experience, 39.
- Buchanan, T., Paine, C., Joinson, A. N., & Reips, U. D. (2007). Development of measures of online privacy concern and protection for use on the Internet. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(2), 157-165.
- Büyükoztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2011). *Sosyal bilimler için istatistik* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Calvani, A., Cartelli, A., Fini, A., & Ranieri, M. (2008). Models and instruments for assessing digital competence at school. *Journal of e-Learning and Knowledge Society*, 4(3), 183-193.
- Cresswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson Publication.
- Culnan, M. (1993). How did they get my name? An exploratory investigation of consumer attitudes toward secondary information use. *MIS Quarterly*, 17(3), 341–362.
- Eroğlu, Ş. (2018). Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: hacettepe üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(2), 130-153.
- Erstad, O. (2007). Conceiving digital literacies in schools-Norwegian experiences. In 3rd International workshop on Digital Literacy, Crete, Greece.
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital Literacy: A Conceptual Framework for Survival Skills in the Digital Era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93.
- Eshet-Alkalai, Y. (2012). "Thinking in the digital era: a revised model for digital literacy" *Issues in Informing Science and Information Technology*, 9: 267-276.
- Feng, Y. ve Xie, W. (2014). Teens' concern for privacy when using social networking sites: an analysis of socialization agents and relationships with privacyprotection behaviors. *Computers in Human Behavior*, 33, 153-162.

- Ferrari, A. (2012) *Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks*. A Technical Report by the Joint Research Centre of the European Commission.
- Futurelab, (2010) http://www2.futurelab.org.uk/resources/documents/handbooks/digital_literacy.pdf
- Gegez, A. E. (2010). *Pazarlama Araştırmaları*, Beta Yayınevi.
- Gillen, J. (2009). Literacy Practices in Schome Park: A Virtual Literacy Ethnography, *Journal of Research in Reading*, Volume 32, Issue 1, 57–74.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. New York: John Wiley & Sons.
- Hicks and Turner, (2013). <http://www.ncte.org/library/nctefiles/resources/journals/ej/1026-jul2013/ej1026longer.pdf>
- Hiller, J. S.ve Cohen, R. (2001). *Internet law and policy*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Hobbs, R. (2010) *Digital and Media Literacy: A plan of Action*, 2010.
- Hoy, M. ve Milne, M. (2010). Gender Differences in Privacy-Related Measures for Young Adult Facebook Users. <https://doi.org/10.1080/15252019.2010.10722168>.
- Kokolakis, S. (2017). Privacy attitudes and privacy behaviour: A review of current research on the privacy paradox phenomenon. *Comput. Secur.* 64, 122–134.
- Kütükoğlu, E. (2019). *Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Belirlenmesi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dan. Doç. Dr. Mustafa KOÇER. Kayseri.
- Lankshear, C., & Knobel, M. (2008). *Digital literacies: concepts, policies and practices*: New York: Peter Lang.
- Laufer, R.S. ve Wolfe, M. (1977). Privacy as a concept and a social issue: a multidimensional development theory, *J. Soc. Issues* 33 (3), 22–42.
- Li, X., Santhanam, R. (2008). Will it be disclosure or fabrication of personal information? An examination of persuasion strategies on prospective employees *Int. J. Inf. Secur. Priv.* 29 (4), 91–113.
- Malhotra, N.K., Kim, S.S. ve Agarwal, J. (2004). Internet users' information privacy concerns (UIIPC): The construct, the scale, and a causal model. *Information Systems Research*, 15(4), 336-355.
- Martin, A. (2008). Digital Literacy and the "Digital Society". In C. Lankshear & M. Knobel (Eds.), *Digital Literacies: Concepts, Policies and Practices* (pp. 151-176). New York: Peter Lang.
- Mcknight, D.H. Choudhury, V. ve Kacmar, C. (2002). Developing and validating trust measures for e-commerce: an integrative typology, *Inf. Syst. Res.* 13 (3), 334–359.
- Metzger, M. J. (2006). Effects of site, vendor, and consumer characteristics on Web site trust and disclosure. *Communication Research*, 33, 155-179.
- Mothersbaugh, D.L., Foxx, W.K., Beatty, S.E. ve Wang, S. (2012). Disclosure antecedents in an online service context: the role of sensitivity of information, *J. Serv. Res.* 15 (1), 76–98.
- Mollick, J.S. ve Mykytyn, P.P. (2009). An empirical investigation on the effects of privacy policies on perceived fairness of online vendor, *J. Int. Commer.* 8, 88– 112.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers & Education*, 59(3), 1065- 1078.
- O'Brien, D., Scharber, C. (2008). Digital Literacies Go to School: Potholes and Possibilities, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 52 (1), 66–68.

- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants Part 1, On the Horizon, Vol. 9, No: 5, 1–6.
- Rezgui, A., Bouguettaya, A. ve Eltoweissy, M.Y. (2003). Privacy on the web: facts, challenges, and solutions, IEEE Secur. Priv. 40–49.
- Schoenbachler, D. ve Gordon, G. (2002). Trust and consumer willingness to provide information in database-driven relationship marketing. Journal of interactive marketing, 16(3), 2–16.
- Smith, H.J., Dinev, T. ve Xu, H. (2011). Information privacy research: an interdisciplinary review, MIS Q. 35 (4), 992–1015.
- Solove, D. J. (2007). The future of reputation: Gossip, rumor, and privacy on the internet. New Haven, CT: Yale University Press.
- Stone, E. F., Gueutal, H. G., Gardner, D. G. ve McClure, S. (1983). A field experiment comparing information-privacy values, beliefs, and attitudes across several types of organizations. Journal of Applied Psychology, 68 (3), 459.
- Tidwell, L. C. ve Walther, J. B. (2002). Computer-mediated communication effects on disclosure, impressions, and interpersonal evaluations: getting to know one another a bit at a time. Human Communication Research, 28, 317-348.
- Töngel, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevrim İçi Mahremiyet Farkındalıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi). Dan. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARA. Amasya.
- Trepte, S., Teutsch, D., Masur, P.K., Eicher, C., Fischer, M., Hennah M. ve Lind, F. (2015) Do people know about privacy and data protection strategies? Towards the Online Privacy Literacy Scale (OPLIS), in: S. Gutwirth, R. Lennes, P. de hert (Eds.), Reforming European Data Protection Law, Springer, Dordrecht, 333–366.
- Üstündağ, M. T., Güneş, E., ve Bahçivan, E. (2017). Dijital okuryazarlık ölçeğinin Türkçe’ye uyarlanması ve fen bilgisi öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık durumları. Eğitim ve Gelecek Dergisi, 12, 19-29.
- Westin, A. (1967). Privacy and Freedom. New York: Atheneum.
- Westin, A. (1984). The origins of modern claims to privacy. F.D. Schoeman (Ed.). Philosophical Dimensions of Privacy: An Anthology içinde. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- Wu, K.W., Huang, S. Y., Yen, D. C., ve Popova, I. (2012). The effect of online privacy policy on consumer privacy concern and trust. Computers in Human Behavior, 28(3), 889–897.
- Yabancı, C., Akça, F., & Ulutaş, E. (2018). Çevrim içi mahremiyet kaygısı ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi. Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, 54, 191-218.
- Yao, M. Z. (2011). Self-protection of online privacy: A behavioral approach. In Privacy online Springer. 111-125.
- Zviran, M. (2008). User’s perspectives on privacy in web-based applications. Journal of Computer Information Systems, 48(4), 97–105